

Marockos flytande guld rinner bort

Vad som under århundraden var berberkvinnornas väl bevarade hemlighet – arganoljan – har blivit en miljardindustri.

Text: **Izabella Rosengren** Foto: **Frida Bank**

Det står några getter i ett träd långs vägen mellan Essaouira och Marrakesh – en inte helt ovanlig syn i denna del av Marocko. Normalt brukar inte getter klättra i träd, men här och endast här växer det för getterna oemotståndliga arganfrukterna och för att få tag på dem tar getterna det ena våghalsiga klivet efter det andra. Vid en närmare titt är det något som inte riktigt stämmer. Getterna tuggar inte alls på några frukter och runt deras ben löper rep som surrats fast i grenen de står på.

Fjättrade getter har dessvärre blivit en allt vanligare syn sedan arganoljan, som utvinns ur arganfrukterna, började locka folk till området och det är inte svårt att förstå varför när turist efter turist kastar sig ur bilarna för att fotografera spektaklet. Bredvid står ägarna och räknar pengarna de får in i fotointäkter.

Men det är inte bara getterna som gillar argan. Sedan drygt 20 år tillbaka har oljan tagit världen med storm på grund av dess kosmetiska och kulinariska kvalitéer. Allt började med att en forskare insåg oljans potential och bestämde sig för att sammanföra berberkvinnorna i kooperativ för att etablera en inhemsk produktion. Det visade sig bli en succé och i dag finns runt 300 kooperativ.

Ett av de äldsta heter Marjana och startade 2005. Här arbetar bara kvinnor.

– Tillverkningen av arganolja har alltid varit en

Exklusivt och hotat träd

Arganträdet växer naturligt i ett litet område i sydöstra Marocko och i sydvästra Algeriet. 1998 ansåg Unesco att arten var hotad och inrättade därför ett biosfärreservat. Trots det minskade skogarna mellan 90- och 00-talet, bland annat på grund av överbetning, expansion av jordbruket och efterfrågan på virket. De senaste åren har dock skyddsåtgärder som återplantering och införandet av lagar som reglerar nyttjande ökat andelen träd.

Arganoljan är rik på vitamin E, antioxidanter och essentiella fettsyror och används till mat och i skönhetsprodukter. På senare tid har den även rönt ett ökat intresse inom farmakologin. Arganolja är en av de dyraste vegetabiliska oljorna som finns på marknaden och för att utvinna en liter olja krävs drygt 40 kilo torkad frukt. Bara i USA beräknas försäljningen av arganolja uppgå till en miljard dollar år 2025.

kvinnlig sysselsättning och det finns gott om andra kooperativ där det bara finns män. Vi vill vara självständiga, säger personalchefen Amina Bouna.

Hon visar in i ett mörkt och svalt rum varifrån det hörs ett repetitivt knackande. På stengolvet ligger vackra mattor och på dem sitter en handfull kvinnor med berg av arganfrukter framför sig. Med en sten slår de sönder frukt efter frukt för att få ut de ätråvårda fröerna som oljan utvinns ur. Samtliga kvinnor tillhör berberfolket.

– Det är vårt enda krav på kvinnorna som börjar att arbeta här. De vet hur man utvinner oljan, det är en gammal berberkunskap. Annars finns här alla typer av kvinnor: unga, gamla, gifta och fränskilda, säger Amina Bouna.

Arganolja ingår i var och varannan skönhetsprodukt och intresset bara växer. Den globala marknaden för arganolja uppskattas uppgå till sex miljarder dollar år 2022. För fem år sedan producerade Marocko 4 000 ton olja och enligt Africa News är det nationella målet att producera minst 10 000 ton år 2020.

På grund av den ökade efterfrågan har Marjana-kooperativet vuxit från 25 till drygt 80 anställda fördelade på fyra kooperativ. Kvinnorna får arbeta så mycket de vill, men ju mer de arbetar desto större del av vinsten får de. Men trots att många kvinnor arbetar från tidig morgon till klockan 18 på kvällen tjänar de i snitt inte mer än 200 euro i månaden. Det är under den lagstadgade nationella

På export. Arganträdet är endemiskt för Marocko och växte länge bara i de centrala delarna av landet. I dag har man dock fått upp ögonen för trädets ekonomiska potential och länder som Spanien, Algeriet och Israel har börjat att plantera dem.

Lokal kunskap. Samira Chari och de andra kvinnorna som arbetar med att producera oljan kommer från Marockos berberbefolkning som länge utvunnit oljan för privat bruk.

minimivån, men räcker enligt Amina Bouna till mat och andra nödvändigheter.

– Det är bättre än att stanna hemma. Förri tillverkade de oljan i hemmet, sen så tog mannen oljan, sålde den på marknaden och behöll pengarna. Nu behövs inte mannens pengar. Det är en win-winsituation.

Man skulle också kunna se det som att fattiga kvinnors kunskap utnyttjas för billig arbetskraft, men Amina Bouna vill inte lyssna på det örat utan inleder i stället en konversation på arabiska med en av kvinnorna på golvet.

37-åriga Samira Chari som sitter längre ner i rummet med en hög skal bredvid sig verkar dock beredd att hålla med.

– Jag vill ha ett bättre jobb med en bättre lön, men det finns inget. Detta är mitt enda alternativ, säger hon uppgivet.

Hon började att arbeta på kooperativet för några månader sedan efter att hon skilt sig från sin man. Sedan dess har varken hon eller barnen sett röken av honom och eftersom hennes dotter är sjuk tvingas hon arbeta långa dagar för att ha råd med medicin. Hade hon fått mer betalt hade hon kunnat vara hemma mer med dottern.

53-åriga Khadija Tikoutaj tycker inte att arbetet på kooperativet är fullt så illa som Samira Chari ger uttryck för. Hon har sla-

git sig ner bredvid och sitter nu med korslagda ben och knackar bort fröna från skalet med en sten. På frågan om det inte gör ont att ständigt få fingrarna i kläm svarar hon att hon har vant sig. Hon berättar att hon började arbeta på kooperativet 2008 och har arbetstider är från klockan 8 till klockan 17. Tidigare arbetade hon som städerska, men när hon hörde att Marjana skulle starta bytte hon jobb.

– Argan är en lokal produkt som jag gärna ville arbeta med. Som städerska hade jag inte heller sjuk- eller pensionsförsäkring. Nu kan min son gå på universitetet och jag kan köpa det som jag behöver.

I takt med att industrin växer har kvinnornas löner blivit en allt hetare fråga. Någon som tidigt valde att engagera sig är Zoubida Charrouf, professor vid Mohammed V University i Rabat. Det är egentligen tack vare henne som det över huvud taget finns någon industri då det är hon som är forskaren som verifierade oljans kosmetiska fördelar och tog initiativ till de första kooperativen.

– Informationen du fick stämmer inte alls. På de mindre kooperativen är medel-lönen runt 50 euro i månaden och inte ens de som är bra betalar mer än 150–200 euro.

»Vi vill ha det så här för kvinnornas skull. Maskiner innebär att de blir utan jobb.«

Personalchefen på Marjana, **Amina Bouna**, menar att handgjort gynnar både arbetstillfällena och smak.

Hon menar att i stället för att betala sina arbetare använder kooperativen pengarna till att betala taxi- och busschaufförer för att köra dit turister. På så sätt ökar vinsten och det blir mer pengar till kooperativets medlemmar, det vill säga grundarna. För även om kooperativen verkar jämställda är det sällan fallet, enligt Zoubida Charrouf. Läget är nu så illa att jordbruksministern har bett henne om hjälp att styra upp så att kooperativen ansluter sig till de branschorganisationer som finns och förbinder sig att betala enligt minimilön.

– Vi har redan gjort det i Agadir, nu är det Essaouiras tur. Kvinnorna är inte lyckliga och måste få hjälp att föra sin kamp.

Förutom lönerna brottas kooperativen med ett annat problem. Normalt utvinns oljan för hand, men det blir allt vanligare att fabriker tar över produktionen, vilket snabbar upp processen, ökar volymerna och pressar priserna. Enligt Zoubida Charrouf utvinns 80 procent industriellt av arganoljan som exporteras.

– Oljan från kooperativen är dyrare eftersom den är fair trade, vilket den industriproducerade oljan inte är. Kooperativen behöver ta minst 25 euro per liter och på det tillkommer exportkostnader. När den säljs i Europa kostar den runt 45

euro jämfört med industrioljan som kostar 20 euro. Hur kan man tävla mot det?

Som exempel på kosmetikaföretag som använder industriprocessad olja nämner hon skönhetsjätten Moroccan oil, trots att de på sin hemsida skriver att de använder olja från kooperativ i Israel.

– Som tur är finns det vissa kosmetikmärken som tycker det är viktigt med fair trade, till exempel L'Oreal, som gör att kooperativen kan överleva.

I den svala stenladan på Marjana har det blivit dags för kvinnorna att byta station med varandra, det är viktigt för att arbetet inte ska bli för statiskt. Här används bara handkraft, åtminstone verkar det så. Det har dock blivit allt vanligare att även kooperativen använder maskiner och låter kvinnorna göra det manuella arbetet mer som en show för turisterna. Så är det inte på Marjana försäkrar Amina Bouna.

– Vi föredrar att använda handkraft. Handgjort smakar mer, är sötare och smakar mer nötigt. Med maskiner smakar det ingenting.

Anledningen är enligt henne också socioekonomisk.

– Vi vill ha det så här för kvinnornas skull. För att kunna hjälpa dem. Maskiner innebär att de blir utan jobb. ■

■ Så utvinns oljan

- 1) Frukterna går från att vara olivgröna till att bli moget gula när det är dags att skörda dem i augusti. Därefter torkas frukterna i 10–15 dagar tills de blir bruna och rynkiga. Sen skalas det yttre skalet av för att få fram fröna. Skalet används som djurfoder.
- 2) Fröna krossas mellan två stenar och skalet används som bränsle.
- 3) Fröna som ska bli matolja rostar över en eld i cirka 15 minuter innan de krossas. Om de inte rostar smakar oljan ingenting. Oljan för kosmetiskt bruk hoppar oljan ingenting och pressas direkt.
- 4) Fröna mals i vad som ser ut som en blandning mellan en kvarnsten och en gndkvarn, kallad r'ha på arabiska. Resultatet blir en brun sörja som påminner om en rinnig nutella.
- 5) Smeten blandas med vatten och efter cirka två timmar har det bildats en klumpig massa som ska knådas i drygt två timmar för att få fram en oljig emulsion.
- 6) Oljan separeras från massan som påminner om en pepparkaksdeg. Resterna används antingen till tvål eller som djurfoder. Oljan hålls på flaskor.

